

**MUNI
MED**

Právní úprava mateřství, otcovství a specifické zdravotní služby

Lékařská etika 2

Eliška Vladíková

Rodičovství

genetické

biologické

právní

sociální

Právní úprava mateřství a otcovství

mater semper certa est, pater incertus

Mateřství:

- § 775 OZ: Matkou dítěte je žena, která je porodila.

Otcovství – tři domněnky dle OZ:

- 1. otcem je manžel matky
- 2. otcem je muž, s nímž matka učiní tzv. souhlasné prohlášení rodičů
- 3. otcem dítěte je muž, který s matkou souložil v rozhodné době, přičemž otcovství určí soud

Popírání otcovství

Otcovství může podle zákona popírat:

- **matka**
- **právní otec** (muž zapsaný v rodném listě dítěte)
- X muž, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte (ale dítě má již jako otce v rodném listě zapsaného jiného muže), tento nemá prakticky žádné prostředky ochrany, nemá možnost podat návrh na popření otcovství matrikového otce a následně tedy ani určení svého otcovství.

Popírání otcovství

Popěrná lhůta otcovství určeného na základě první domněnky:

- matka dítěte do 6 měsíců od narození dítěte
- manžel matky (matrikový otec) do 6 měsíců od okamžiku, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících pochybnost o tom, že je otcem dítěte, nejpozději však do 6 let od narození dítěte

Popěrná lhůta otcovství určeného na základě druhé domněnky:

- oba rodiče do 6 měsíců ode dne určení otcovství (ode dne souhlasného prohlášení)
- Za výjimečných okolností, pokud to vyžaduje zájem dítěte a veřejný pořádek, je možné popřít otcovství i po uplynutí uvedených lhůt, jestliže soud zmeškání popěrné lhůty prominul.

Jestliže bylo otcovství určeno rozhodnutím soudu, pak takto určené otcovství již popřít nelze.

Náhradní mateřství?

????

§ 804 NOZ

Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. **To neplatí v případě náhradního mateřství.**

- Altruistické x komerční

Specifické zdravotní služby (?)

Víc specifické z pohledu práva než medicíny

Velký důraz na zranitelnost pacienta a etický rozměr

MUNI
MED

Asistovaná reprodukce

Asistovaná reprodukce

Metody a postupy, při kterých dochází:

- k odběru zárodečných buněk a manipulaci s nimi,
- ke vzniku lidského embrya oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy,
- k manipulaci s lidskými embryi, včetně jejich uchovávání za účelem umělého oplodnění ženy

Povolená pouze:

- 1) ze zdravotních důvodů při léčbě neplodnosti Ž/M
- 2) potřeba časného genetického vyšetření lidského embrya
- na základě písemné žádosti **ženy a muže, kteří tuto zdravotní službu hodlají podstoupit společně**, homosexuální páry?
- umělé oplodnění nelze provést ženě, která má k muži, s nímž předložila žádost podle odstavce výše, příbuzenský vztah vylučující podle jiného právního předpisu uzavření manželství

Pro umělé oplodnění lze použít:

- Zárodečné buňky páru i třetích osob

Omezení

Nelze určovat pohlaví dítěte

- S výjimkou obavy o genetické nemoci

Věk ženy max 49 let (z pojištění hrazeno do 40 – max tři cykly)

Příjemkyní nesmí být osoba, jejíž svéprávnost je omezena

Dárcovství

žena, která dovršila věk 18 let a nepřekročila věk 35 let, nebo muž, který dovršil věk 18 let a nepřekročil věk 40 let

dárce nemí být osoba:

- a) jejíž **svéprávnost je omezena**
- b) jež je umístěna **v policejní cele, ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody** nebo zabezpečovací detence anebo v **zařízení pro zajištění cizinců** nebo v azylovém zařízení
- c) již byla **nařízena izolace**, karanténní opatření nebo je ve výkonu lůžkového ochranného léčení, nebo
- d) jež je **hospitalizovaná bez souhlasu**

Dárcovství

Za odběr zárodečných buněk **nevzniká** osobě, které byly odebrány, **nárok na finanční ani jinou úhradu**. Poskytovatel, který odběr provedl, hradí anonymnímu dárci na základě jeho žádosti **účelně, hospodárně a prokazatelně vynaložené výdaje** spojené s darováním zárodečných buněk.

Zdravotní způsobilost – Vyhláška č. 422/2008 Sb.

Poskytovatel, který je oprávněn provádět metody a postupy asistované reprodukce, je povinen zajistit zachování vzájemné **anonymity** anonymního dárce a neplodného páru a anonymity anonymního dárce a dítěte narozeného z asistované reprodukce.

- informace o zdravotním stavu anonymního dárce 30 let od umělého oplodnění

X právo dítěte znát svůj původ?

Judikatura

ÚS 1099/2018

- Stěžovatelka se svým manželem žádala o provedení umělého oplodnění. Manžel stěžovatelky udělal souhlas se zmrazením jeho spermií, manžel umírá. Poskytovatel odmítá provést umělé oplodnění. ÚS: nelze presumovat souhlas manžela po jeho smrti

Evans vs. Spojené království

- Paní Evans diagnostikována rakovina vaječníků, se souhlasem partnera vytvořena embrya, zmražena. Vztah se rozpadá, partner žádá zničení embryí, Paní Evans se neúspěšně brání u soudu. ESLP: nemožnost naložit s genetickým materiálem bez souhlasu toho, od nějž pochází, je výrazem úcty k lidské důstojnosti a svobodné volbě člověka.

Judikatura

Dickson vs. Spojené království

- muž doživotní trest odnětí svobody s možným podmíněným propuštěním po 15 letech, pár podal žádost o umělé oplodnění,
- v době, kdy by mohl být stěžovatel propuštěn z vězení, dosáhne stěžovatelka 51 let a její šance na otěhotnění bude téměř nulová.
- Jejich žádost byla zamítnuta především z důvodu nedostatečného materiálního zabezpečení dítěte, které by muselo velkou část svého dětství prožít bez otce
- ESLP: ochrana dětí nemůže zajít tak daleko, aby zabránila párům v početí dítěte

MUNI
MED

Genetická vyšetření

Definice genetických vyšetření

Klinické a genetické laboratorní vyšetření

Slouží ke stanovení podílu variant v lidském genomu na rozvoj nemoci u vyšetřované osoby nebo jejích potomků

Lidským genomem se rozumí souhrn dědičných informací, které byly zděděny od předků nebo nově vznikly u vyšetřované osoby a mohou být předávány budoucím generacím

Nutno – speciální oprávnění pro obor Lékařská genetika

Vyšetření materiálu:

Biologický materiál odebraný vyšetřované osobě při poskytování zdravotních služeb nebo v souvislosti s pitvou z těla zemřelého lze použít pro genetické laboratorní vyšetření pouze na základě **prokazatelného souhlasu** vysloveného vyšetřovanou osobou

Výjimky – bez souhlasu

- pro zajištění ochrany zdraví geneticky příbuzných osob a nebylo možné po vynaložení přiměřeného úsilí získat souhlas vyšetřované osoby
- výuka, věda a výzkum – při zachování anonymizace

Důraz na soukromí – výsledky nesmějí být postoupeny nikomu dalšímu

Lze nabízet pouze k:

Genetická vyšetření v oblasti zdravotnictví lze nabízet nebo provádět pouze pro účely

a) zdravotních služeb, a to

- k preimplantační diagnostice v rámci asistované reprodukce,
- k diagnostice geneticky podmíněných onemocnění, vrozených vad a získaných genetických změn,
- ke stanovení míry predispozice ke vzniku onemocnění a vrozených vad,
- ke stanovení bezpříznakového přenašečství variant lidského genomu způsobujícího onemocnění nebo vrozené vady,
- k optimalizaci léčby a sledování její efektivity a

b) biomedicínského výzkumu spojeného se zdravím a jeho poruchami.

Zásah do genomu - § 30

Zásah směřující ke změně lidského genomu lze provádět u vyšetřované osoby pouze pro **preventivní nebo léčebné účely** u závažných geneticky podmíněných nemocí za podmínky zachování jeho přirozené biologické integrity v zárodečných buňkách. Tyto zásahy se nesmějí provádět, pokud by mohly vést k trvalým změnám v genetické výbavě zárodečných buněk.

Každý postup, jehož účelem je vytvořit lidskou bytost, která má shodný lidský genom s jinou lidskou bytostí, a to živou nebo mrtvou, **je zakázán** → **zákaz klonování lidí**

Je zakázáno přenášet

- a) celý lidský genom do buněk jiného živočišného druhu a naopak,
- b) lidské embryo do pohlavních orgánů jiného živočišného druhu.

MUNI
MED

Sterilizace, kastrace, změna pohlaví

Sterilizace

Výkon zabraňující plodnosti bez odstranění nebo poškození pohlavních žláz

- Ze zdravotních důvodů z (vysoká míra pravděpodobnosti vážného ohrožení zdraví nebo života v důsledku těhotenství nebo porodu nebo zdravého vývoje plodu nebo zdraví nebo života budoucího dítěte)
- Z jiných než zdravotních důvodů

Souhlas pacienta plus posouzení odbornou komisí MZČR

Sterilizaci z jiných než zdravotních důvodů od 21 let

Lhůta 7 (zdravotní) / 14 (jiné důvody) dnů mezi souhlasem a výkonem

Terapeutická kastrace

Odstranění hormonálně aktivní části pohlavních žláz u muže s cílem potlačit jeho sexualitu

Kastraci lze provést pacientovi, který dovršil věk 21 let, u kterého

- a) odborné lékařské **vyšetření prokázalo specifickou parafilní poruchu,**
- b) se prokázaná specifická parafilní porucha projevila **spácháním sexuálně motivovaného trestného činu**
- c) odborné lékařské vyšetření prokázalo vysokou míru **pravděpodobnosti, že v budoucnosti spáchá sexuálně motivovaný trestný čin, a**
- d) **jiné léčebné metody nebyly úspěšné/nelze jiné léčebné metody použít;**

Terapeutická kastrace

kastraci lze též provést ve zvlášť odůvodněných případech, pokud jsou splněny podmínky podle odstavce 2 písm. a), c) a d), dovršení věku 21 let pacienta a prokázaná parafilní porucha **má závažný negativní dopad na kvalitu života pacienta.**

Kastrace se pacientovi provede na základě

- **a)** jeho písemné žádosti a
- **b)** kladného stanoviska odborné komise ustanovené MZ

Změna pohlaví transsexuálních pacientů

Provedení zdravotních výkonů, jejichž účelem je provedení změny pohlaví chirurgickým zákrokem **při současném znemožnění reprodukční funkce**

- pozor! nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 52/23, změna od 30. 6. 2025
- Již dříve A. P., Garçon a Nicot proti Francii, ESLP: podmínění úřední změny pohlaví podmíněním chir. zákroku vš sterility znamená porušení EÚLP

Lze provést pacientovi,

- a) u něhož byla jednoznačně stanovena porucha sexuální identifikace (FtM a MtF) a prokázána schopnost žít trvale jako osoba opačného pohlaví (tzv. real life test) a
- b) který neuzavřel manželství nebo který nevstoupil do RP (případně již zaniklo)

Posouzení odbornou komisí MZČR + Žádost pacienta + minimálně 18 let

MUNI
MED

Umělé přerušování těhotenství

Počátek života a právo

LZPS: „Každý má právo na život. Lidský život je hoděn ochrany již před narozením.“

Embryo x lidská bytost?

Vyhláška č. 297/2012 Sb.: *Za narození živého dítěte se považuje úplné vypuzení nebo vynětí plodu z těla matčina – bez ohledu na délku těhotenství – jestliže plod po narození dýchá nebo projevuje jiné známky života, jako srdeční činnost, pulzaci pupečníku nebo nesporný pohyb kosterního svalstva, ať už pupečník byl či nebyl přerušen nebo placenta připojena*

TZ: Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo bezprostředně po něm své novorozené dítě, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let.

OZ: Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.

Umělé přerušování těhotenství

Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušování těhotenství
Vyhláška, kterou se provádí zákon České národní rady č. 66/1986 Sb., o umělém přerušování těhotenství

- Do roku 1957 z jiných než zdravotních důvodů TČ
pro life X pro choice - práva lidského plodu na život a práva matky svobodně rozhodovat o sobě a svém těle a životě

Umělé přerušeni těhotenství

Právní důvody pro interrupci:

ze **zdravotních důvodů** s jejím souhlasem nebo z jejího podnětu, jestliže je ohrožen její život nebo zdraví nebo zdravý vývoj plodu nebo jestliže jde o geneticky vadný vývoj plodu.

jestliže o to **písemně požádá**, nepřesahuje-li těhotenství **dvanáct týdnů** a nebrání-li tomu její zdravotní důvody.

z důvodu **záchrany života či zdraví** § 38 (3) ZdravSl. – lze i bez souhlasu, pokud tento nelze získat

Umělé přerušeni těhotenství

Věk:

méně než 16 let – pouze se souhlasem ZZ

- 16-18 let – nutnost spravit ZZ

- Po uplynutí **dvanácti týdnů** délky těhotenství lze uměle přerušit těhotenství, jen je-li ohrožen život ženy nebo je prokázáno těžké poškození plodu nebo že plod je neschopen života.
- Svědčí-li pro umělé přerušeni těhotenství **genetické důvody**, lze uměle přerušit těhotenství nejpozději do dosažení **dvacetičtyř týdnů** těhotenství.

*Výhrada svědomí - § 50 odst. 2 ZdravSl.: Zdravotnický pracovník může odmítnout poskytnutí zdravotních služeb pacientovi v případě, že by jejich poskytnutí **odporovalo jeho svědomí nebo náboženskému vyznání**. O této skutečnosti je povinen ihned informovat poskytovatele, který zajistí pacientovi jiného zdravotnického pracovníka. Zdravotnický pracovník **nemůže odmítnout** poskytnutí zdravotních služeb pacientovi z důvodu uvedeného ve větě první, pokud by odmítnutím došlo k ohrožení života pacienta nebo k vážnému ohrožení jeho zdraví a poskytovatel není schopen zajistit poskytnutí zdravotních služeb jiným zdravotnickým pracovníkem.*

Judikatura

- **Boso v. Itálie** – nemožnost potenciálního otce právně zabránit jeho těhotné partnerce podstoupit interrupci je oprávněným zásahem do jeho práva na rodinný život. Právo těhotné ženy rozhodnout o trvání či ukončení těhotenství je považováno za silnější
- **Tysiac v. Polsko** – těhotná polská občanka trpící krátkozrakostí, nedomohla se interrupce, ESLP: Polsko porušilo právo své občanky na účinné respektování jejího soukromého života

Trestné činy související s umělým přerušением těhotenství

- Nedovolené přerušení těhotenství bez souhlasu těhotné ženy
- Nedovolené přerušení těhotenství se souhlasem těhotné ženy
- Pomoc těhotné ženě k umělému přerušení těhotenství
- Svádění těhotné ženy k umělému přerušení těhotenství

Společné ustanovení

- Těhotná žena, která své těhotenství sama uměle přeruší nebo o to jiného požádá nebo mu to dovolí, **není pro takový čin trestná**, a to ani podle ustanovení o návodci a pomocníkovi.

MUNI
MED

Děkuji za pozornost